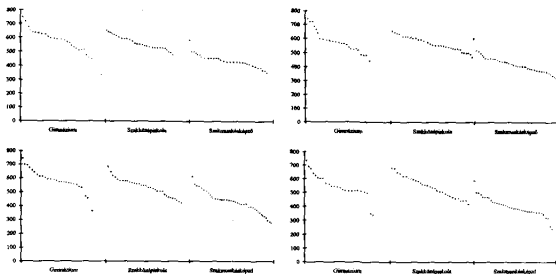

Következtetések

Adataink, megfigyeléseink világosan jelzik a magyar középfokú oktatási rendszerben zajló átalakulási folyamatokat: a gimnáziumok fellazulását, a szakmunkásképző intézetek fokozatos ellehetetlenülésének – a tanítási minőség és a tanuláshoz szükséges képességek tartósan alacsony szintjének – jeleit. A szakközépiskola viszonylagos stabilitásával tűnik ki. De nézzük kicsit részletesebben is ezeket az összefüggéseket! A sikeres tanulás esélye a gimnáziumban – országos átlagban, azaz statisztikusan – valamivel jobb, mint a szakközépiskolában, és sokkal jobb, mint a szakmunkásképző intézetben. (Ezt az összefüggést természetesen nemcsak az iskolatípus, hanem az odajáró tanulók szüleinek társadalmi-gazdasági helyzete is magyarázza.) A száz vizsgált iskola átlagteljesítménye a legjobb gimnáziumtól a leggyengébb szakmunkásképző intézetig egymással részben fedő helyzetben levő lejtőkkel ábrázolható. Tekintsük meg együtt a tudásfajtánként külön-külön már elemzett grafikonokat!

Négy eszköztudásfajta iskolatípus szerinti átlagai, pontértékben

29. ábra

Lényeges körülmény, hogy a tendencia egyformán érvényes az eszköztudásnak általunk vizsgált mind a négy területén. A „lejtők” egyrészt jelzik az iskolatípusok jellegzetes elkülönülését, másrészt az egyes iskolatípusokon belül az iskolák közti különbségek nagyságát. Láthatjuk, hogy az iskolák közti különbség a legnagyobb a gimnáziumoknál és a legkisebb a szakközépismeretnél. A *Monitor* '93 felmérésnek ez az egyik legérdekesebb és legfontosabb következtetése.

A gimnázium sohasem volt homogén iskolatípus, de ilyen mérvű különbségeket az egyes iskolatípusok között korábbi vizsgálataink nem mutattak. Úgy tűnik tehát, hogy a gimnáziumban kezdetét vette egy erőteljes belső fellazulási folyamat: a hagyományos, exkluzív magyar gimnázium átalakulása általános középiskolává. Európai normák szerint ennek az átalakulási folyamatnak a hetvenes években

kellett volna lejártszódnia, de akkor politikai és gazdasági okok miatt erre nem kerülhetett sor. Most viszont mintha a szerves fejlődés kényszerítené ki ezt az átalakulást.

A felmérési eredmények meglepően konszolidált iskolatípusnak láttatják a szakközépiskolát. A tanulók teljesítményátlagai megközelítik gimnáziumi társaiét, és ugyanakkor az iskolák közti különbségek mértéke a normálisnak nevezhető határokon belül marad. Igen sok szakközépiskola versenyképes igen sok gimnáziummal. Ebből arra következtetünk, hogy az „általános” középiskola, a jövő ígérete, nem hozható létre a szakközépiskolában felhalmozódott tanítási-tanulási tapasztalat felhasználása nélkül. Elképzelhető, hogy az, amit most hipotetikusan „általános” középiskolának nevezünk, a mostani gimnázium és szakközépiskola keveréke lesz.

Középfokú oktatási rendszerünk neuralgikus pontja, mely az elhúzódozó krízis jeleit mutatja, a szakmunkásképző intézet. Ebben az iskolatípusban, az eszköztudás mind a négy területén elfogadhatatlanul alacsony a színvonal. Idetartozik az a tény is, hogy évtizedeken át az általános iskolát végzett tanulók körülbelül fele iratkozott be valamely szakmunkásképző intézetbe.

A legfontosabb következtetéseink a vizsgált műveltségi területekről

Sűrítve összefoglaljuk a legfontosabb megállapításainkat a vizsgálat eredményeiről.

Olvasás

Az olvasási teljesítmények az előző nemzetközi és országos vizsgálatokhoz képest erősen csökkenő tendenciát jeleznek, azaz mindhárom iskolatípusban kimutathatóak a szövegértő olvasás zavarai. Különösen lényeges jelzésnek tartjuk az írásbeliséghez való viszony problematikus jeleit a gimnáziumi tanulóknál és a szövegértés alacsony szintjét a szakmunkásképző intézetek tanulóinál.

Matematika

A matematikavizsgálat adatai alapján kijelenthetjük, hogy a matematika általunk vizsgált részterületein a 16 éves korosztály teljesítménye összességében kismértékben javult az 1986. évi eredményhez képest. Több síkon is kimutatható azonban, hogy ehhez a javuláshoz nem a gimnáziumok, hanem a szakmunkásképző intézetek és a szakközépiskolák tanulóinak teljesítménynövekedése járult hozzá.

Természettudomány

A tanulók természettudományos műveltsége az 1983. évi IEA nemzetközi vizsgálat során megállapított kimagasló teljesítményhez képest fokozatosan csökkenő tendenciát mutat. Elgondolkodtató, hogy a tíz évvel ezelőtti kiemelkedő eredmény nem hatott ösztönzőleg e műveltségterületre, sőt, az akkori jó teljesítmények nem bizonyultak tartósnak.

Számítástechnika

Az eredmények tükrében a számítástechnika a *Monitor '93* vizsgálat sikerágazatának bizonyult, ugyanis a számítástechnikai műveltség számottevő gyarapodását regisztráltuk az 1986. évi felmérés adataival való összehasonlítás során. Ez az egyetlen olyan műveltségi terület, ahol a szakközépiskolai és a gimnáziumi tanulók teljesítményei megegyező képet mutatnak. Kijelenthetjük: e korosztály vonzódása a számítógépekhez töretlen.

ÖSSZESÍTŐ TÁBLÁZAT A POPULÁCIÓRÓL

1. melléklet

1. Az összes középfokú intézmény száma:	1 261	
2. A II. évfolyamon tanulók összesített létszáma:	138 319	
Ebből	Létszám	
	fg	%
GIMNÁZIUMBA jár	34 107	24,66
SZAKKÖZÉPISKOLÁBA jár	45 045	32,56
SZAKMUNKÁSKÉPZŐBE jár	59 042	42,68
3. Rétegeképző szempontok és a megfelelő létszámadatak		
I. GIMNÁZIUMOK		
1. Budapesti gimnáziumok	8 661	25,39
2. Megyeszékhelyen működők	8 001	23,46
3. Egyéb településen működők	8 679	25,40
4. Egyházi és alternatív gimnáziumok	8 766	25,71
II. SZAKKÖZÉPISKOLÁK		
5. Ipari	19 624	43,57
6. Kereskedelmi, közgazdasági	14 770	32,79
7. Mezőgazdasági	3 722	8,26
8. Humán (óvónői, művészeti, egészségügyi)	6 929	15,38
III. SZAKMUNKÁSKÉPZŐK		
9. Ipari	44 358	75,13
10. Kereskedelmi	8 652	14,65
11. Mezőgazdasági	6 032	10,22

Összesítő táblázat a mintáról

2. melléklet

1. Az összes kiválasztott középfokú intézmény száma:100		
2. A II. évfolyamon tanulók létszámarányai:	Létszámarány	Kiválasztott osztályok száma
	%	
GIMNÁZIUMBAN:	24,66	25
SZAKKÖZÉPISKOLÁBAN:	32,56	33
SZAKMUNKÁSKÉPZŐBEN:	42,68	42
3. Rétegenkénti megfelelő számadatak:		
I. GIMNÁZIUMOK		
1. Budapesti gimnáziumok	6,26	7
2. Megyeszékhelyen működők	5,78	5
3. Egyéb településen működők	6,26	6
4. Egyházi és alternatív gimnáziumok	6,34	7
II. SZAKKÖZÉPISKOLÁK		
5. Ipari	14,18	14
6. Kereskedelmi, közgazdasági	10,67	11
7. Mezőgazdasági	2,68	2
8. Humán (óvónői, művészeti, egészségügyi)	5,07	6
III. SZAKMUNKÁSKÉPZŐK		
9. Ipari	32,06	31
10. Kereskedelmi	6,25	6
11. Mezőgazdasági	4,36	5

Irodalom

- Austin, John L.:** Tetten ért szavak. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
- Babits Mihály:** Irodalmi nevelés. 1909.
- Balázs János:** A szöveg. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Balázs János:** Hermész nyomában. Magvető Kiadó, Budapest, 1987.
- Báthory Zoltán:** Tanulók, iskolák, különbségek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992. 338. o.
- Báthory Zoltán és munkatársai:** Monitor típusú felmérések a közoktatás rendszerében (tervtanulmány). Országos Pedagógiai Intézet, Értékelési Központ, Budapest, 1985.
- Beaugrande de, Robert:** Az irodalmi kommunikáció sémái. In: Pszichológia. 4. évfolyam, 1984/3. szám
- Bourdieu, Pierre-Gros, François:** Elvek az oktatási tartalmak átgondolásához. In.: Vissza az alapokhoz. Szerk.: Szabó László Tamás. Oktatáskutató Intézet, Budapest, 1990.
- Block, J. H. (Ed.):** Mastery Learning: Theory and practice. New York, Holt, Rinehart and Winston. 1971.
- Csapó Benő:** A „Mastery Learning” elmélete és gyakorlata. Magyar Pedagógia 1. szám, 1978.
- Csapó Benő:** Kognitív pedagógia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- Csikszentmihályi Mihály:** Motiváció és kreativitás: út a megismerés strukturális, illetve energetikai megközelítésének szintézisé felé. Pszichológia, 1990/10. szám.
- Demeter Katalin:** Az olvasási képesség fejlődési iránya és színvonala. Pedagógiai Szemle. XXXIX. évfolyam, 12. szám, 1989. december.
- Elley, Warwick B.:** How in the world do students read? The International Association for the Evaluation Achievement. Hamburg, 1992.
- Gadamer, Hans Georg:** Igazság és módszer. Budapest, Gondolat Kiadó, 1984.
- Gereben Ferenc-Nagy Attila:** Olvasás és társadalom. Olvasásszociológia, olvasásléktan, olvasáspedagógia. Szöveggyűjtemény, Budapest, OSZK KMK, 1992.
- Glopper, Kees de:** De inhoud van de examens Nederlands voor Have en VWO. Amsterdam, 1990.
- Hajdú Sándor:** A középfokú oktatásba lépő fiatalok matematikai műveltségének sajátosságai. Pedagógiai Szemle, 1989. 12. sz. 1142–1153. o.
- Horváth Zsuzsanna:** A civilizációs mutatók szerepe az olvasásteljesítmények értékelésében. Országos Közoktatási Intézet, Értékelési Központ. Kézirat. 1994.
- IEAP:** The 1991 IEAP Assessment. Objectives for Mathematics, Science, and Geography, 1991.
- Kádárné Fölöp Judit:** Olvasás és kommunikáció. Egy szövegmegértés-vizsgálat tanulságai. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1985.
- Kozma Tamás:** A közoktatás fejlesztési koncepciójának tudományos megalapozása. Oktatáskutató Intézet, Budapest, 1994.
- Lehmann, H. Rainer:** Lesefähigkeiten und Lesegewohnheiten von Schülerinnen und Schülern im vereinigten Deutschland und bei deutschsprachigen Minderheiten in Europa. Universität Hamburg, 1992.
- Pehkonen Erkki-Tompa Klára:** Matematikaoktatás a tanulók szemével Magyarországon és Finnországon. Iskolakultúra, 1989. 12. sz. 39–46. o.
- Pratkanis és Aronson:** A rábeszélőgép: élni és visszaélni a meggyőzés mindennapi mesterségével. Abovo Kiadó, Budapest, 1992.
- Richaudeau, François:** Conception et production des manuels scolaires. Guide pratique. UNESCO, Paris, 1979.

- Sáska Géza*: Minden predestinált? *Pedagógiai Szemle*, XXXIX. évfolyam, 12. szám, 1989. december
- Szabó G. Zoltán–Szörényi László*: *Kis magyar retorika*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- Szabó László Tamás*: *Minősítés és minőség az iskolában*. Keraban Kiadó, Bp., 1993.
- Szegedy-Maszák Mihály*: *A regény, amint írja önmagát*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- Terestyéni Tamás*: *Az anyanyelvi kommunikációs kultúra néhány jellegzetessége Magyarországon*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1987.
- Vári Péter*: *A Monitor '86 vizsgálat ismertetése*. *Pedagógiai Szemle*, 1989. 12. szám.
- Voigt Vilmos*: *Szövegsemiotika és/vagy szemiotikai szövegtan*. In: *Petőfi S. János–Békési Imre (szerk.): Szemiotikai szövegtan*. JGYTF Kiadó, Szeged, 1991.

LÁTÓKÖR

Vannak kérdések, amelyek lényegükből következően sohasem tekinthetők megválaszoltnak. Ilyen az ember természethez fűződő viszonyának szerteágazó problematikája.

Az Új Pedagógiai Szemle harmadik alkalommal tesz kísérletet arra, hogy nagyobb tematikus összeállítás keretében járja körül az **EMBER-TERMÉSZET** viszonyt. Ezúttal a probléma eddig kevésbé elemzett dimenziója, a transzcendens értékeknek és a racionalitásnak e viszony alakulására gyakorolt hatása áll érdeklődésünk középpontjában.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogyan fér be az ember-természet viszony ilyen jellegű interpretációja egy pedagógiai folyóirat keretei közé? Még jobban leegyszerűsítve a kérdést: Mi köze mindehhez a nevelésnek?

Úgy érezzük, hogy a természet és a környezet iránti emberi magatartás alakításában a tudás, a racionalitás mellett fontos szerepe van az értékeknek, a hitnek, a metafizikainak, a transzcendensnek. Elég itt utalni az ökológiai nevelés időről időre felszínre kerülő kérdésére, nevezetesen arra, tanítható-e a természethez, környezethez fűződő helyes, kívánatos emberi viszonyulás, vagy ez kevésbé – esetleg egyáltalán nem – alakítható a kognitivitás, ha úgy tetszik, a racionalitás síkján, mivel ez a magatartás, ez a viszony alapvetően transzcendens, metafizikai meghatározottságú értékek függvénye.

A XX. század utolsó éveinek ökológiai problémáit szemlélve lehet-e ennél fontosabb kérdése a nevelésnek. Ebben az összefüggésben talán kevésbé kérdőjeleződik meg, hogy illik-e összeállításunk a folyóiratba.

A szerkesztőség ezúttal úgy próbálta megközelíteni ezt a nagyon bonyolult, sok szempontból is érzékeny témát, hogy a természet, hit, tudás problémakörben tíz kérdést fogalmazott meg, 1994 márciusában elküldte íróknak, filozófusoknak, biológusoknak, ökológiai szakembereknek – többek közt az akkori környezetvédelmi miniszternek –, továbbá a magyarországi nagy és kisegyházak lelkészeinek, papjainak, szerzeteseinek. Az ötvennégy kiküldött kérdéssorra tizen válaszoltak. E választásból szerkesztettük meg a tematikus blokk gerincét adó *Természet-hit-tudás* című írásunkat. Két válaszsort – Szakály Andrea és az összeállítást szerkesztő Csorba F. László írását – külön közöljük. Ugyancsak elkülönítettük két középiskolás diák rövid esszéjét.

Két felkért válaszoló – Barsi Balázs ferences szerzetes és Persányi Miklós biológus, a Fővárosi Állat- és Növénykert igazgatója – interjú formájában mondta el a témával kapcsolatos gondolatait.

Kérdéseinket sajnos már nem tudtuk feltenni Juhász-Nagy Pálnak, noha azok részben éppen az ő inspirációi hatására születtek. Vettük a bátorságot, hogy néhány utolsó írásából kiragadott részletekkel fölillantassunk valamit a szemléletéből. Talán válaszok is ezek, de még inkább újabb, továbbvezető kérdések.

Bízunk abban, hogy az összeállítás képet ad arról, hogy a környezethez fűződő viszonyra vonatkozó felfogásokat miként színezi át a világnézet, rávilágít arra, hogy az egymástól világnézetiileg meglehetősen távol álló emberek gondolkodásmódjában milyen sok közös vonást eredményez a természet, a környezet értékeinek egyetemes tisztelése.